

IBRIS | We know books
ELLENA LPSTEN

ȚARINA

Traducere din limba engleză și note
MIHAELA MAGDALENA DUMITRU

LITERA

București

Interregnum, 1725

A murit. Iubitul meu soț, mărețul Țar al Tuturor Rusiilor, a murit – taman la timp.

Cu câteva clipe înainte ca moartea să îl ia, Petru a cerut să îi fie aduse o pană de scris și hârtie, în odaia lui din Palatul de Iarnă. Mai că mi-a stat inima în loc. Nu uitase, voia să mă tragă în jos, după el. Când și-a pierdut cunoștința pentru ultima oară, iar întunericul l-a tras mai aproape de inima sa, pana i-a alunecat dintre degete. Cerneala neagră a împrăștiat așternuturile pătate. Timpul și-a ținut răsuflarea. Ce dorise să hotărască Țarul cu acel ultim efort al colosalului său spirit?

Cunoșteam răspunsul.

Lumânările din candelabru înalt umpleau încăperea cu un miros greu și o lumină nesigură; lucirea lor făcea umbrele să se lege și aducea la viață siluetele de pe tapiseriile flamande, ale căror expresii necioplite trădau durere și neîncredere. Vocile oamenilor care stătuseră lângă ușă toată noaptea erau înăbușite de vântul de februarie, ce zgâlțâia cu furie obloanele. Timpul se întindea încet, ca uleiul la suprafața apei. Petru se întipărise în sufletele noastre așa cum se întipărea inelul său cu sigiliu în ceara fierbinte. Părea imposibil ca lumea să nu se fi oprit din mersul său la trecerea lui la cele veșnice. Soțul meu, cea mai mare voință care s-a impus vreodată

Rusiei, ne fusese mai mult decât stăpân. Fusese soarta noastră. Era încă soarta mea.

Doctorii – Blumentrost, Paulsen și Horn – stăteau în tăcere în jurul patului lui Petru și îl priveau tulburați. Un leac de cinci copecici, administrat din timp, l-ar fi salvat. Slavă Domnului pentru lipsa de judecată a vracilor!

Fără să mă uit, îi simțeam pe Feofan Prokopovici, Arhiepiscop de Novgorod, și pe Alexandr Menșikov urmărindu-mă cu privirile. Prokopovici transformase voia Țarului în veșnicie, iar Petru avea pentru ce să îi fie recunoscător. Menșikov, în schimb, își datora toată bogăția și influența lui Petru. Ce spusese el când cineva încercase să ponegrească numele lui Alexandr Danilovici în fața lui, referindu-se la afacerile sale încâlcite? „Menșikov rămâne întotdeauna Menșikov, în tot ce face!“ Asta a pus capăt speculațiilor.

Doctorul Paulsen închisese ochii Țarului și îi încrucișase mâinile pe piept, dar nu-i îndepărtase încă sulul, ultimul testament al lui Petru, din strânsoarea degetelor. Mâinile lui, care fuseseră întotdeauna prea gingașe pentru trupul înalt și robust, înțepeniseră, neajutorate. Cu numai două săptămâni înainte își înfipsese mâinile acelea în părul meu, răsucindu-l în jurul degetelor, inspirându-i aroma de apă de trandafiri și lemn de santal.

– Ecaterina mea, mi-a zis el, după numele pe care el însuși mi-l dăduse și mi-a zâmbit. Ești încă o mare frumusețe. Dar cum vei arăta oare închisă într-o mănăstire, cu părul tăiat, cheală? Frigul de acolo îți va frânge spiritul, chiar dacă ești tare ca un bivol. Știi că Evdochia încă îmi scrie, implorându-mă să îi trimit o a doua blană, sărmana de ea! Mare noroc că tu nu știi să scrii! a adăugat el, râzând.

Erau treizeci de ani de când prima lui soție, Evdochia, fusese surghiunită la mănăstire. O întâlnisem o singură dată. Ochii îi luceau de nebunie, capul ras era acoperit de furuncule și bube de la frigul și mizeria îndurate, iar singura însoțitoare îi era o pitică cocoșată, care să o servească în celulă. Petru ordonase ca sărmanei creaturi să i se taie limba și, de aceea, ca răspuns la plânsetele și lamentările Evdochiei, ea nu putea decât să bolborosească. Țarul

avusese dreptate să considere că vederea ei mă va umple de groază pentru tot restul vieții.

Am îngenuncheat lângă pat, iar cei trei doctori s-au retras la adăpostul umbrelor de la marginea camerei, ca niște ciori gonite de pe câmp: sărmatele păsări de care Petru fusese atât de îngrozit în ultimii săi ani de viață. Țarul declarase sezon deschis pentru vânătoria lor în tot Imperiul. Țăranii le prindeau, le omorau, le jumuleau și le frigeau pentru o răsplată în bani. Dar nimic din toate acestea nu îi erau de ajutor lui Petru: noaptea, în tăcere, pasărea-fantomă se strecura prin pereții bine căptușiți și ușile încuiate ale odăii sale. Aripile sale negre ca abanosul estompau lumina, iar la umbra lor rece, sângele de pe mâinile Țarului nu se usca nicicând.

Degetele sale nu erau încă degetele unui cadavru, ci erau moi și calde. Timp de o clipă, frica și furia acestor ultime luni m-au părăsit așa cum dispărea un hoț în noapte. I-am sărutat mâinile și i-am inspirat mirosul cunoscut de tutun, cerneală, piele și tinctură de parfum care era creată la Grasse special pentru el.

I-am luat sulul din mână. Mi-a fost ușor să i-l trag dintre degete, deși sângele mi se închegase de spaimă, iar venele îmi erau acoperite cu un strat de chiciură și promoroacă, la fel ca ramurile copacilor în iarna noastră baltică. Era important să le arăt tuturor că numai eu aveam dreptul să fac asta – eu, soția lui, mama celor doisprezece copii ai săi.

Hârtia a foșnit când am desfăcut-o. Nu era prima dată când mă simțeam rușinată de neștiința mea de carte. I-am întins ultimul testament al soțului meu lui Feofan Prokopovici. Cel puțin Menșikov era la fel de neștiutor ca mine în privința conținutului său. Din primele zile când Petru ne atrăsese în orbita lui și își aruncase vraja asupra noastră, fuseserăm ca doi copii care se ciovăiesc pentru atenția și dragostea tatălui. *Batiuşka* Țar, așa îl numeau oamenii lui. Tătucul Țar.

Prokopovici trebuie să fi știut ce avea de gând Petru să facă cu mine. Era un vulpoi bătrân, cu mintea brici, la fel de priceput la treburi lumești ca și la cele cerești. Daria jurase odată că avea trei mii de cărți în biblioteca lui. Spuneți și dumneavoastră, ce poate face un

om cu trei mii de cărți? Acum sulul de hârtie se odihnea în mâinile lui pline de pete de la ficat. În definitiv, el însuși îl ajutase pe Petru să elaboreze decretul care ne uluise pe toți. Țarul lăsase deoparte toate obiceiurile, toate legile: voia să își numească propriul succesor și prefera să lase imperiul pe mâna unui vrednic străin, decât propriului fiu, nevrednicul Alexei...

Cât de timid fusese când m-a cunoscut, copia leită a mamei sale, Evdochia, cu privirea lui voalată și fruntea înaltă, bombată. Nu putea să stea drept pe scaun pentru că Menșikov îi biciuise spatele și fundul până la sânge. Abia prea târziu și-a înțeles Alexei soarta: aflat în căutarea unei noi Rusii, Țarul nu va cruța pe nimeni, nici măcar pe propriul fiu. *Nu ai fost sânge din sângele meu, Alexei, nu ai fost carne din carnea mea...* Și uite așa am putut eu să dorm liniștită. Dar Petru a fost bântuit de coșmaruri din ziua aceea.

Inima îmi lovea cu putere în corsajul legat în grabă – eram surprinsă că ecoul bubuiturilor nu răsuna în cameră –, dar am înfruntat privirile lui Prokopovici cât am putut de calmă. Mi-am încleștat degetele de la picioare în papuci, pentru că nu era momentul să leșin. Zâmbetul lui Prokopovici era la fel de firav ca azima pe care o împarte în biserică. Cunoștea secretele inimii omenești; mai ales pe cele ale inimii mele.

– Citește, Feofan, am zis eu încet.

– Las totul lui...

S-a oprit, a ridicat privirile și a repetat:

– Lui...

Nervii lui Menșikov s-au aprins. S-a cabrat de parcă l-ar fi biciuit cineva, ca în zilele bune de odinioară.

– Cui? a mârâit el la Prokopovici. Zi-ne, rogu-te, Feofan, cui?

Abia mai răsufлам. Simțeam deodată că blana mi se lipise fierbinte de piele.

Arhiepiscopul a ridicat din umeri.

– Asta-i tot. Țarul nu a terminat de scris propoziția.

Umbra unui surâs i-a fluturat peste chipul ridat. Petru voise să întoarcă lumea cu fundul în sus: și, da, ne ținea încă în strânsoarea

pumnului său, chiar și de dincolo de mormânt. Prokopovici și-a coborât privirile. Eu am revenit dintr-odată la viață. Nimic nu era hotărât. Petru era mort; succesorul său nenumit. Dar asta nu însemna că eram la adăpost. Ba chiar dimpotrivă.

– Ce, asta-i tot? a făcut Menșikov, smulgându-i arhiepiscopului hârtia din mână. Nu te cred!

S-a holbat la litere, dar Prokopovici i-a luat din nou sulul.

– Of, Alexandr Danilovici! Asta vine de la faptul că mereu ai avut ceva mai bun de făcut decât să înveți să scrii și să citești.

Menșikov era pregătit să îi dea o replică usturătoare, dar eu l-am întrerupt. Bărbații! Acum își găsiseră timp pentru rivalități? Trebuia să acționez iute, dacă nu voiam să îmi închei zilele într-o mănăstire, sau să fiu imbarcată cu forța într-o sanie cu destinația Siberia, sau să sfârșesc cu fața în jos în râul Neva, printre bucăți groase de gheață care mi-ar strivi și sfărteca trupul cu forța lor brută.

– Feofan, Țarul a murit fără să își numească moștenitorul?

Trebuia să mă asigur.

El a încuviințat din cap, cu ochii înroșiți de orele lungi de veghe la căpătâiul stăpânului său. După obiceiul clericilor ruși ortodocși, purta părul negru drept, care îi cădea peste umeri, brăzdat de șuvițe cărunte, iar tunica lui simplă, închisă la culoare, era cea a unui preot comun. Nimic din ținuta lui nu trăda onorurile și funcțiile cu care îl recompensase Petru; nimic, în afară de crucea grea, bătută în nestemate, de pe piept – *panaghia*. Feofan Prokopovici era bătrân, dar era unul dintre oamenii aceia care puteau servi cu ușurință sub mulți alți țari. S-a înclinat și mi-a înmănat sulul. Eu l-am îndesat în mâneca rochiei.

S-a îndreptat de spate.

– Țarina, pun viitorul Rusiei în mâinile tale.

Inima mi-a stat în loc când m-a numit astfel. Menșikov a ridicat și el capul, deodată atent, ca un ogar care prinde urma vânatului. Privirile i s-au îngustat.

– Du-te acasă, Feofan, și te odihnește! Trimit eu după tine când voi avea trebuință. Până atunci, nu uita că ultimele cuvinte ale Țarului ne sunt cunoscute numai nouă trei, am spus eu.

Nădăjduiesc că mă vei servi vreme de mulți ani, am adăugat eu. Îți acord Ordinul Sfântul Andrei și o moșie lângă Kiev cu zece... ba nu, cu douăzeci de mii de suflete.

S-a înclinat, părând mulțumit, iar eu m-am gândit iute pe cine să trimit în exil, proprietățile cui să le confisc, pentru a-l recompensa pe Prokopovici. Într-o asemenea zi, se fac și se pierd averi. L-am chemat cu un gest pe servitorul care stătea de pază lângă ușă. Oare înțelesese șoaptele noastre? Speram că nu.

– Ordonă să se aducă trăsura lui Feofan Prokopovici. Ajută-l să coboare. Nimeni nu trebuie să vorbească cu el, mă auzi? am adăugat în șoptă.

A dat din cap, genele lui lungi fluturând deasupra obrajilor rozalii. Un tânăr foarte chipeș. Chipul lui mi-a amintit deodată de un altul. Unul pe care îl credeam cel mai frumos pe care îl cunoscusem vreodată. Petru a pus capăt vieții lui cu brutalitate. Iar după aceea a ordonat ca acel cap, acel cap dulce, să fie așezat la căpătâiul patului meu, într-un borcan mare din sticlă, plin cu alcool tare, așa cum sunt păstrate merele în votcă peste iarnă. Ochii larg deschiși se holbau triști la mine; în gheara morții, buzele, cândva atât de moi la sărutat, acum zbârcite și secate de sânge, se retrăsese, lăsând la vedere dinții și gingiile. Când l-am văzut și, oripilată, i-am cerut doamnei mele de companie să îl îndepărteze, Petru m-a amenințat cu mănăstirea și biciul. Și uite așa, o vreme a rămas acolo.

Feofan Prokopovici a râs ușor, iar chipul i s-a mototolit în atât de multe riduri, încât pielea arăta ca pământul pârjolit de soare la sfârșitul verii.

– Nu vă îngrijorați, Țarina! Hai, băiete, dă brațul unui bătrân!

Cei doi au ieșit pe coridor. Pantalonii strânși pe picior ai lacheului, din mătase bej, îi conturau bine linia picioarelor musculoase și a feselor. Oare era ceva adevăr în zvonul că lui Prokopovici îi plăceau bărbații tineri? În fine, fiecare cu preferințele sale. Am acoperit cu trupul meu vederea patului în care zăcea Țarul. Chipuri palide și înfricoșate s-au întors să privească în cameră: nobili și servitori stăteau acolo laolaltă, ca niște iepuri prinși în capcană, întinzându-și gâturile, așteptându-și soarta. Madame de la Tour,

sfrîjita guvernantă franțuzoaică a fetei mele celei mici, Natalia, o strângea lângă ea pe fetiță. M-am încruntat. Era mult prea frig pe coridor pentru copilă, care tușea de ieri după-amiază. Surorile ei mai mari, Elisabeta și Anna, erau lângă ea, dar le-am evitat privirile. Erau prea tinere; cum ar putea înțelege?

Nimeni nu știa încă dacă eu eram cea de care trebuiau să se teamă. Am cercetat mulțimea, în căutarea tânărului Petrușka, nepotul lui Petru, și a prinților Dolgoruki, companionii lui, dar nu se vedeau niciunde. Mi-am mușcat buzele. Oare erau... ocupați cu făurirea de planuri pentru a-mi fura tronul? Trebuia să pun mâna pe ei cât mai degrabă. Am pocnit din degete și străjerul cel mai apropiat de mine a luat poziție de drepti.

– Trimite după membrii Consiliului Privat – contele Tolstoi, baronul Ostermann și Pavel Iagușinski. Grăbește-te! Țarul dorește să îi vadă, am zis cu glas tare, pentru a mă asigura că ultimele cuvinte erau auzite pe întreaga lungime a coridorului.

Menșikov m-a tras înapoi în încăpere, a închis ușa și a zâmbit neîncrezător la îndrăzneala de care dădeam dovadă.

– Vino! am zis eu scurt. Mergem alături, în biblioteca mică.

Menșikov și-a ridicat haina brodată din brocart verde de pe scaunul în care stătuse de veghe la căpătâiul lui Petru în ultimele zile și săptămâni. O familie de țărani ar fi trăit bine mersi doi ani întregi numai dintr-unul din firele de argint țesute în pânza sa. Bastonul cu mâner de fildeș l-a prins la subraț. În pragul ușii secrete care ducea către mica bibliotecă a lui Petru, am întors capul spre doctori.

– Nici unul dintre voi nu are voie să părăsească încăperea și nu chemați pe nimeni aici.

– Dar... a dat să zică Blumentrost.

Am ridicat mâna.

– Nu putem da de știre că Țarul a murit. Nu încă.

Petru mi-ar fi aprobat tonul vocii.

– După cum porunciți, s-a înclinat Blumentrost.

– Bine. Vei fi plătit mai târziu. La fel și colegii dumitale.

Menșikov s-a clătinat o clipă. Să fi fost oboseala cea care îi înmuiase picioarele, sau teama?

Am intrat înaintea lui în micuța și cocheta bibliotecă. Menșikov m-a urmat, dar numai după ce a apucat carafa înaltă cu vin de Burgundia, din care băuse, cât și două pocale venețiene.

– Nu este momentul să fii nici trează, nici zgârcită, a zis el cu un zâmbet strâmb, înainte de a închide ușa cu o lovitură de picior, ca un hangiu de rând.

Focul se domolise în grătar, dar pereții lambrisați ai camerei îi păstrau căldura. Covoarele din mătase colorată, aduse din campania noastră persană – care sporiseră alaiul cu cel puțin o duzină de căruțe –, ilustrau toate florile și păsările creației divine în deplina lor splendoare. Scaunele simple care stăteau lângă birou sau lângă șemineu și rafturile cu cărți fuseseră făcute toate de mâna lui Petru însuși. Uneori îl auzeam rindeluint și bocănind târziu după miezul nopții. Dulgheria îi alunga demonii și îi inspira cele mai bune idei, spunea el. Miniștrii săi nu se temeau de nimic mai tare decât de o noapte pe care Petru o petrecea lucrând în lemn. Adormea epuizat peste bancul de lucru. Numai Menșikov era destul de puternic ca să îl care pe Țar pe umăr, până în pat. Dacă nu eram acolo, în așteptarea lui, Petru folosea burta unui tânăr șambelan pe post de pernă. Avea nevoie de atingerea pielii de pielea sa pentru a ține la distanță amintirile.

Ferestrele înalte erau acoperite cu draperii căptușite pe care le adusesese în tinerețe din vizita sa în Olanda, cu mult timp înainte de Marele Război al Nordului, acele două decenii de lupte pentru supraviețuire și supremație împotriva suedezilor. Rafturile se încovoiau sub greutatea volumelor, despre care mi s-a spus că erau cărți de călătorie, aventuri pe mare, istorii de război, biografii de conducători, cărți despre arta cârmuirii și lucrări de religie. Le frunzărise pe toate în repetate rânduri. Era o lume în care nu puteam să îl urmez niciodată. Suluri de hârtie zăceau încă deschise pe biroul lui sau îngrămădite în mormane prin colțuri. Unele cărți erau tipărite și legate în piele groasă de porc; altele erau scrise de mână, în mânăstiri.

Pe polița de deasupra șemineului stătea macheta *Nataliei*, mândra fregată a lui Petru, iar pe perete atârna un tablou cu fiul meu,

Petru Petrovici. Fusese pictat cu câteva luni înainte de moartea care ne-a frânt inimile. Luni întregi evitasem această cameră din cauza tabloului care era prea realist; simțeam că, în orice moment, fiul meu mi-ar fi putut arunca mingea din piele pe care o ținea între mâini. Buclele lui blonde se revărsau pe o cămașă albă din dantelă; zâmbetul lui abia lăsa să se vadă un șir de dințișori. Mi-aș fi dat viața să îl am alături acum și să îl pot declara Țar al Tuturor Rusiilor. Ar fi încă un copil, desigur. Dar ar fi un fiu din sângele nostru. Al meu și al lui Petru. O dinastie. Nu asta dorește orice monarh? Acum nu ne-au mai rămas decât fete și un nepot de care să mă tem, Petrușka.

Gândul la Petrușka mi-a tăiat răsufarea. La naștere, Petru l-a legănat în brațe și a întors spatele nefericitei sale mame. Sărmana Charlotte. Era ca un cal pur-sânge neliniștit, și ca pe un cal o vânduse tatăl ei Rusiei. Unde se afla tânărul ei fiu acum? La Palatul Dolgoruki? În cazarmă? De cealaltă parte a acestei uși? Petrușka nu avea decât doisprezece ani, iar Petru nici nu îi acordase încă titlul de Țarevici, dar îmi era frică de el mai rău decât de Diavol.

Ajunși în bibliotecă, Menșikov a recunoscut:

– Ai făcut bine să convoci Consiliul și să scapi de Feofan, bătrân neghiob ce este!

M-am întors să îl privesc.

– Noi suntem neghiobii. Sper să își țină cuvântul.

– Ce promisiune ți-a făcut? a întrebat Menșikov, uluit.

– Vezi cum ești? Tu nu auzi decât ce se vorbește, dar se spun mult mai multe. L-am prins de guler și am rostit șuierător: Suntem în aceeași barcă. Dumnezeu să se îndure de tine pentru fiecare clipă pe care o irosești acum. Eu nu l-am văzut nici pe Petrușka, nici pe fermecătorii lui prieteni pe coridor; tu i-ai văzut? Și de ce, mă rog, nu este moștenitorul de drept al Imperiului Rus aici, la căpătâiul bunicului său, unde-i este locul?

Menșikov și-a șters fruntea, părând să șovăie.

– Pentru că este alături de trupe, am continuat eu, în cazarma imperială, unde soldații îl vor ridica pe umerii lor și îl vor ovaționa de trei ori când vor afla că Țarul a murit. Ce se va întâmpla cu

noi atunci? Își va aminti Petruška de cei care au semnat sentința tatălui său, chiar dacă au făcut-o numai punând o cruce lângă numele lor, pentru că nu știau să scrie?

I-am dat drumul. Menșikov și-a umplut din nou pocalul și a luat o dușcă de vin, cu mâini tremurânde și degetele puternice împovărate de inele grele. Șiretenia lui nativă era amortită de obo-seală, dar eu încă nu terminasem cu el.

– Siberia va fi un loc prea bun pentru noi, în ochii lor. Frații Dolgoruki vor hrăni cele patru vânturi cu cenușa noastră. Nimeni în afară de noi nu știe că Țarul a murit, am șoptit eu. Asta ne dă timp.

Timp care ne-ar putea salva. Nu puteam ține moartea Țarului secretă prea multă vreme; se va afla până dimineață, când zorile plumburii vor răsări peste orașul lui Petru.

Menșikov, omul care întorsese multe bătălii în favoarea lui, al cărui gât scăpase de atâtea ori din ștreangul cel mai periculos, părea năucit. Groaza din inima mea era contagioasă. S-a lăsat greu într-unul dintre fotoliile aduse de Petru de la Versailles și și-a întins în față picioarele încă bine proporționate. Mare minune că mobilierul elegant îi putea susține greutatea! A luat câteva înghițituri, apoi a întors paharul colorat între degete în lumina focului. Flăcările au înviorat suprafața netedă și colorată a pocalului; părea plin cu sânge. M-am așezat în fața lui. În seara aceasta nu era timp de jocuri de pahar.

Menșikov a ridicat pocalul spre mine, în glumă.

– În cinstea ta, Ecaterina Alexeevna. A meritat să te dau în dar Țarului, doamna mea. Pentru tine, marea mea pierdere. Pentru tine, marele meu câștig.

Deodată, a început să râdă atât de tare, încât peruca i-a alunecat peste ochi. Hohotele lui se auzeau ca urletele scoase de lupi iarna: ascuțite și batjocoritoare. Și-a scos peruca și a aruncat-o cât colo. I-am acceptat calmă insolența pentru care Petru ar fi pus să fie biciuit. Menșikov suferea ca un câine: cel care murise era stăpânul și dragostea lui, ca și pentru mine. Ce îl aștepta acum? Durerea îl făcea imprevizibil. Aveam nevoie disperată de el. De el, de Consiliul Privat și de trupe. Ultimul testament al Țarului